

УДК 378.016:811.161.2'276.6' 255:61

С. А. КОЗИРЯЦЬКА

кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент
Запорізький державний медичний університет

МЕТОДИКА ПЕРЕКЛАДУ ФАХОВИХ ТЕКСТІВ СТУДЕНТАМИ МЕДИЧНИХ ВНЗ НА ЗАНЯТТЯХ З ДИСЦИПЛІНИ “УКРАЇНСЬКА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)”

У статті розглянуто основні аспекти перекладу фахових текстів студентами медичних ВНЗ на заняттях з “Української мови (за професійним спрямуванням)” та запропоновано методику такої роботи.

Ключові слова: фахові тексти, контекст, мовні конструкції, медична термінологія.

У контексті входження України до європейського освітнього та наукового простору проблема формування мовної компетенції спеціалістів у багатопрофільних вишах на сьогодні стає особливо важливою. Відтак, і в медичному вищому навчальному закладі викладання дисципліни “Українська мова (за професійним спрямуванням)” має відбуватися із чіткою орієнтацією на мовну підготовку майбутніх лікарів та фахівців-медиків вищої кваліфікації – аспірантів, докторантів.

Одним із засобів такої мовної підготовки може бути робота студентів із фаховими текстами на заняттях з дисципліни “Українська мова (за професійним спрямуванням)”, зокрема їх редагування та переклад з російської мови на українську, адже це дасть змогу оволодіти на належному рівні фаховою термінологією, допоможе запобігти серйозним лексичним і семантичним помилкам у мовленнєвій практиці майбутніх лікарів, навчить правильно використовувати лексико-семантичні ресурси мови залежно від мети та змісту висловлювання. Вважаємо це особливо актуальним в умовах двомовності південно-східних регіонів, відмітною комунікативною ознакою яких є перенесення граматичних ознак російської мови на українську та невміння відрізнити українські конструкції від російських.

Про мету й методику редагування студентами медичних вишів фахових текстів ми вже говорили в попередніх публікаціях, тому цю статтю буде присвячено вивченню основних аспектів перекладу таких текстів на заняттях з української мови.

Отже, *метою статті* є вивчення особливостей перекладу фахових текстів студентами медичних ВНЗ на заняттях з “Української мови (за професійним спрямуванням)” та вироблення методики такої роботи.

Науковці-практики, які працюють у провідних навчальних закладах України медичного і фармацевтичного профілю, приділяють багато уваги проблемі формування професійної комунікативної компетентності молодого спеціаліста, акцентуючи на доцільності застосування інноваційних технологій у цьому процесі, обґрунтовуючи ідею безперервної мовної освіти та шукаючи шляхи оптимізації викладання дисципліни “Українська

мова (за професійним спрямуванням)”. Це, зокрема, такі дослідники, як: І. Гриценко, В. Калінкін, С. Коваленко, Н. Литвиненко, М. Лісовий, Н. Місник, Є. Світлична, Л. Тищенко, В. Черних та ін. [1; 4].

М. Лісовий професійне мовлення майбутніх медичних працівників вважає обов’язковою складовою їхньої фахової готовності та виділяє такі компоненти в його структурі: “когнітивний – знання норм сучасної української літературної мови (орфографічних, лексичних, морфологічних, стилістичних тощо), фахової термінології; комунікативно-операційний – уміння використовувати мовні засоби відповідно до мети й умов спілкування, володіння базовими професійно-мовленнєвими вміннями; експресивний – володіння екстралінгвістичними засобами спілкування (методика, фразовий наголос, ритм, тембр і сила голосу)” [3, с. 34–35]. На нашу думку, опанування перших двох компонентів також може бути забезпечено вправами, спрямованими на переклад фахових текстів. Зважаючи на те, що переклад з однієї мови на іншу – складний процес, у студентів слід виробити вміння адекватно відтворювати поняття, виражене засобами однієї мови, за допомогою засобів іншої мови, відтворювати оригінал з урахуванням взаємодії змісту та форми.

Крім того, для медичних працівників якісний переклад є особливо важливим, адже забезпечує адекватне розуміння ними фахового тексту, перевантаженого медичними термінами й номенклатурними назвами. Фахові тексти – це загалом наукові тексти, а отже, метою практичних занять є підготовка студентів до роботи з такими матеріалами, збагачення їх словникового запасу та навичок перекладу, що забезпечать вільне оперування фаховою лексикою. В. Калінкін, обґрунтовуючи ідею безперервної мовної освіти, звертає увагу на те, що студенти I курсу починають вивчення медицини з фундаментальних дисциплін (біології, анатомії, гістології, фізіології людини), які характеризуються специфічними лексико-граматичними, семантичними, синтаксичними мовними засобами, складним термінологічним апаратом, тому в цьому контексті він вбачає важливим оволодіння мовно-когнітивною складовою цих навчальних предметів [2, с. 12]. Відтак, предметом особливої уваги під час роботи студентів з фаховими текстами на заняттях з дисципліни “Українська мова (за професійним спрямуванням)” має бути не лише опанування медичної термінології на понятійному та мовному рівнях, розвиток уміння термінологічного опрацювання текстів, кваліфікованого аналізу труднощів терміновживання, але й адекватний переклад термінів з урахуванням словотворчих правил української мови.

Найбільшу проблему становить оволодіння термінологічною системою, коли мовці використовують той самий суфікс для творення термінів, що означають різні за змістом поняття, наприклад, такі властивості, як здатність виконувати дію та здатність бути об’єктом дії; виконання дії та її результат. Наприклад, *увлажнюємый, увлажненный – зволожений, зволоженый; хлорирующий, хлорированный – хлорующий, хлорованный* тощо. Для студентів – майбутніх фахівців проблему становить переклад процесових

понять, дієприкметників. Наприклад: *освещаемый* – освітлюваний; *звуконепроницаемый* – звуконепроникний; *начинающий* – початківець; *проникающий* – проникний; *ионизирующий* – іонізаційний.

Отже, насамперед студентам необхідно пояснити, що для того, щоб уникати мовних конструкцій, непритаманних українській мові, досягати точності та однозначності термінів і висловів у текстах під час перекладу, необхідно застосовувати систему словотворчих правил. В українській мові слід обмежено вживати активні дієприкметники із суфіксами -уч- (-юч-) та віддавати перевагу віддієслівним прикметникам із суфіксами -н-, -л-, -альн-, наприклад: стискальний біль (замість стискаючий біль), супровідне захворювання (замість супроводжуюче захворювання, супутнє захворювання), заспокійливий засіб, зміцнювальна гімнастика.

Однак тут важливо підкреслити, що під час перекладу текстів з будь-якої галузі знань насамперед слід послуговуватись нормативними документами (зокрема, термінологічними стандартами) та галузевими термінологічними словниками.

На заняттях з української мови необхідно також звернути особливу увагу студентів на типову проблему двомовних людей – перенесення граматичних ознак слів однієї мови на слова іншої, особливо в науковому та офіційно-діловому стилях, що вимагають точності слововживання (наприклад, задовольняти вимогам, згідно графіка, піднімати проблему, приймати участь). Адже студенти на заняттях опановують грамотність і у сфері ділових паперів, оскільки підготовка актів про списання лікарських засобів, ведення протоколів зборів трудового колективу, написання заяв та службових листів тощо потребує знання мовних кліше, усталених зворотів та грамотного перекладу різних мовних конструкцій.

Зважаючи на те, що сьогодні і з-поміж студентів, і з-поміж фахівців спостерігається порушення усіх мовних норм: лексичних (зокрема, калькування російських лексем: *співставляти* замість *зіставляти*, *порівнювати*; *слідуючий* замість *такий*, *наступний*; *учбовий* замість *навчальний*; *рахує* замість *вважає*, *гадає*; використання термінів у невластивому для них значенні, зокрема це стосується використання паронімів: *кривавий* – *кров'яний* – *кровний*; *серцевий* – *сердечний* – *сердешний*); морфологічних (*учена ступінь* замість *учений ступінь*; *Ігором* замість *Ігорем*); синтаксичних (запобігати (чому?) проблемі, а не проблему; опанувати (що?) професію, а не професією; завідувач (чого?) кафедри а не кафедрою); фразеологічних (*приймати участь* замість *брати участь*; *ведучий спеціаліст* замість *провідний спеціаліст*) – слід насамперед активізувати знання студентів з морфології, лексики, стилістики та синтаксису.

Необхідно також звернути їх увагу на деякі лексичні труднощі перекладу фахового (наукового) тексту, зокрема слід акцентувати на існуванні певної групи інтернаціональних слів, які, незважаючи на схожість звучання у різних мовах, відрізняються в кожній мові своєю семантикою і стилістичним забарвленням та в теорії перекладу відомі як “зрадливі друзі перекладача”. У такому випадку важливо підкреслити роль контексту, адже не-

хтування ним найчастіше призводить до смислових помилок, і саме він забезпечує конкретизацію того чи іншого значення. Тому під час перекладу слів подібного звучання необхідно правильно дібрати значення слова, яке буде відповідати змісту конкретного тексту.

Отже, зважаючи на те, що нормативну дисципліну “Українська мова (за професійним спрямуванням)” студенти вивчають на I курсі, коли вони ще не мають системних знань з медичної термінології на понятійному та мовному рівнях, а також не мають досвіду перекладу фахових текстів, корисними будуть такі рекомендації:

1) спочатку треба зрозуміти загальний зміст тексту, для чого необхідно ознайомитись з ним повністю, не відволікаючись і не зазираючи до словника;

2) виходячи із загального змісту, слід повторно прочитати текст. Під час цього можна побачити, що окремі слова і вирази, які були (чи здавалися) зовсім незрозумілими, починають набувати змісту, хоч і не зовсім точного. Тут слід пояснити, яку важливу роль відіграє оточення тих слів і висловів, які були поки ще незрозумілими, тобто контекст;

3) після повторного читання слід звернути увагу студентів на те, що “неясності” можуть стосуватися тільки вузькоспеціальних значень тих чи інших слів і виразів;

4) якщо виникають труднощі з перекладом медичної термінології чи фахових висловів, то можна звернутися до словників або (в разі їх відсутності) пригадати інформацію із ЗМІ: випуски новин, прочитані публікації в газетах чи журналах, рекламні тексти, адже іноді труднощі при перекладі викликають елементарні поняття (загальнонавчана медична лексика): *прививка, растройство, висок, насморк, ромбовидный, успокоительное* і т. д., український переклад яких досить часто можна почути у випусках новин або рекламних роликах (*щеплення, розлад, скроня, нежить, ромбоподібний, заспокійливе*). Однак тут слід звернути увагу на те, що студенти мають відстежувати появу нових термінологічних стандартів та дотримуватись стандартизованих правил використання термінів;

5) слід пам'ятати про стиль тексту, запропонованого для перекладу, а відтак, треба активізувати знання зі стилістики української мови, здобуті в школі, і звертати увагу на відповідні вислови: *протягом, впродовж*, але не *на протязі*; *відповідно до і згідно з*, а не *у відповідності з чи згідно до*; *термін становить*, а не *термін складає* тощо.

Необхідно вдосконалити навички роботи студентів зі словниками. Головна помилка більшості студентів полягає в тому, що, відкривши словник на потрібній сторінці, вони беруть перше значення знайденого слова, не замислюючись про те, чи підходить воно за контекстом. Відтак, слід звернути увагу на те, що слід уважно переглядати словникову статтю, оскільки вона може містити приклади (ілюстрації) слововживання й словосполучення тощо. Перекладні, або двомовні словники, крім іншого, цінні тим, що вони великою мірою допомагають під час добору синонімів, фразеології чи усталених словосполучень рідної мови. Неабияку допомогу можуть надати фразеологічні та синонімічні словники, термінологічні й енциклопедичні, орфо-

графічні та орфоепічні тощо. Різноманітні словники та довідники дають уявлення про новітні та спеціальні видання, до яких слід звертатися, коли виникають труднощі з перекладом або написанням певного слова (терміна).

Висновки. Отже, мовна підготовка студентів на заняттях з дисципліни “Українська мова (за професійним спрямуванням)” має бути спрямована на системне засвоєння важливих компонентів професійного мовлення: когнітивного, комунікативно-операційного й експресивного. Успішне засвоєння перших двох певною мірою може забезпечити й робота з фаховими текстами, зокрема їх переклад.

Можна запропонувати таку методику роботи студентів медичних вузів з фаховими текстами під час їх перекладу: 1) перше ознайомче читання, що забезпечить усвідомлення загального змісту тексту; 2) повторне читання, щоб зрозуміти значення вузькоспеціальних слів, які є важкими для перекладу (підкреслити роль контексту); 3) використання галузевих термінологічних словників, орієнтація на матеріали ЗМІ для перекладу найпростіших понять; 4) використання тлумачного чи енциклопедичних словників, опрацювання словникових статей у яких дає змогу ознайомитись із прикладами слововживання, добирати синоніми до пояснюваного слова, а також ознайомлюватись зі списками літератури до словників, щоб мати уявлення про новітні та спеціальні видання; 5) запам'ятовування типових перекладних конструкцій; увага до мовних зворотів, які мають різний переклад залежно від змісту (у тому числі й службових частин мови).

Список використаної літератури

1. Інноваційні технології в навчальному процесі: шляхи оптимізації викладання дисципліни “Українська мова (за професійним спрямуванням)”: матеріали дистанційної семінару-наради завідувачів кафедр української мови вищих медичних та фармацевтичних закладів України (17–27 квітня 2012 р., м. Харків – м. Івано-Франківськ). – Харків : НФаУ, 2012. – 113 с.

2. Калінкін В. До обґрунтування ідеї безперервної мовної освіти медика: зміст і прагматика комунікативної компетенції / В. Калінкін // Стан і перспективи викладання предмета “Українська мова (за професійним спрямуванням)” у вищих медичних навчальних закладах України в контексті Болонського процесу : збірник матеріалів семінару-наради завідувачів кафедр української мови медичних навчальних закладів України (13–14 травня 2010 року, м. Івано-Франківськ). – Івано-Франківськ, 2011. – С. 10–15.

3. Лісовий М. Структурні компоненти професійного мовлення медичних працівників / М. Лісовий // Стан і перспективи викладання предмета “Українська мова (за професійним спрямуванням)” у вищих медичних навчальних закладах України в контексті Болонського процесу: збірник матеріалів семінару-наради завідувачів кафедр української мови медичних навчальних закладів України (13–14 травня 2010 року, м. Івано-Франківськ). – Івано-Франківськ, 2011. – 34–36.

4. Стан і перспективи викладання предмета “Українська мова (за професійним спрямуванням)” у вищих медичних навчальних закладах України в контексті Болонського процесу: збірник матеріалів семінару-наради завідувачів кафедр української мови медичних навчальних закладів України (13–14 травня 2010 року, м. Івано-Франківськ). – Івано-Франківськ, 2011.

Стаття надійшла до редакції 15.09.2015.

Козыряцкая С. А. Методика перевода специализированных текстов студентами медицинских вузов на занятиях по дисциплине “Украинский язык (профессионального направления)”

В статье рассмотрены основные аспекты перевода специализированных текстов студентами медицинских вузов на занятиях по “Украинскому языку (профессионального направления)” и предложена методика такой работы.

Ключевые слова: специализированные тексты, контекст, языковые конструкции, медицинская терминология.

Kozyryatska S. Methods of Translation of Specialized Text by Students of the Medical Universities on the Lessons of “Ukrainian Language (Professional Purposes)”

The article deals with the basic aspects of translation of professional texts by medical students in the classroom of the discipline “Ukrainian language (for professional purposes)” and the methods of such work are proposed.

Language training of students in the classroom of the discipline “Ukrainian language (for professional purposes)” should be aimed at the systematic assimilation of important components of professional speech, cognitive, communicative and expressive. Successful mastering of the first two can be provided by a work with professional texts, including their translation.

In the article are proposed the methods of work with the professional texts during their translation by the medical students: 1) the first reading that will provide awareness of the general meaning of the text; 2) re-reading – to understand the importance of highly specialized words that are hard to translate (to emphasize the role of context); 3) using of terminology dictionaries, orientation materials and media for the translation of the simplest concepts; 4) use of explanatory or encyclopedic dictionaries, work with dictionary articles which allow you to become familiar with the examples of word usage, to find the synonyms to chosen words, and to get acquainted with the lists of literature to the dictionary to be aware of new and special edition; 5) memorizing common translation structures; attention to the speech patterns, with different translation depending on the content (including the functional parts of speech).

Key words: Specialized texts, context, language models, medical terminology.